PH. DR. JINDŘICH VESELÝ: O VÝZNAMU LOUTKOVÉHO DIVADLA A JEHO PĚSTOVÁNÍ.

Není to pouhou náhodou, že v době rozvoje kinematografů, které stávají se nebezpečným konkurentem i velkým divadlům, rozmáhá se opět uvědomělé pěstování loutkových divadel.

Pestré, rychle se střídající obrazy kinematografů, jež však nejsou doprovázeny krásou slova, získaly si četné nadšence i mezi mládeží, která nyní může též názorně viděti, co dříve jen čítala potají. Ale praví přátelé mládeže, kteří se žalem pozorují, jak záhy děti přestávají býti dětmi, přátelé mládeže, kteří nemohou se dočkati rázných reforem co se týče kinematografických představení pro děti (protože reformy s hůry trvají dlouho a pro reformy mezi majetníky koncessí není mnoho porozumění, neboť nemyslí, že dětská představení by jim dala příležitost k finančním úspěchům), tito přátelé mládeže oceňují theoreticky význam loutkového divadla — jako ruský spisovatel Bachtin —, nebo dokonce začínají zakládati vzorná loutková divadla — jako již před lety učinil v Mnichově proslulý Papa Schmid.

Také u nás ozývají se v poslední době hlasy, aby se loutkám věnovala pozornost. U dřívějších generací těšily se loutky největší lásce, ba lze říci, že loutky byly první láskou všech starších generací.

Dítě, vyciťujíc svou malost a odvislost od světa dospělých, chce uniknouti své malosti a povznésti se nad ni tím, že vytvořuje si ve svých panenkách, dětských pokojíčcích a kuchyňkách s drobnohledným nábytkem svět ještě drobnější, jehož se stává právě tak suverenním vládcem, jako vidí v dospělých, kterým je poddáno. Dítě chce jako ve zmenšovacím zrcadle prožívati vedle rodičů svůj vlastní život. Celou svou podstatou jest pak dítě dramatické a jen tou cestou lze v ně nejvíce působiti.

S loutkou rozumí si dítě nejlépe; nechá ji mluvit za sebe, promítá v ni sebe. Dítěti je loutka druhým já, v níž umisťuje vše, čím dětská jeho duše je přeplněna, co nechce před velkými vysloviti na vlastní zodpovědnost, píše K. Mašek.

Později nastává povinnost práce, a dítěti se řekne, že je to hanba, hráti si ještě s loutkami, a dítě — hledá si zábavy jinde, ač i nyní prospěly by mu zdokonalené hovory s vlastní bytostí.

Proto moudří rodiče dají dítěti loutku, staršímu dítěti kupují nebo zhotovují divadélko loutkové, rodinné.

Do nedávna všecky součástky rodinného divadélka byly z Německa. Bylo nejtrpčí ironií, že české dítě, přehrávající si českou hru, mělo loutky výroby německé, kulisy německé, zadní stěny německé.*) Český sedlák hovořil s českým Kašpárkem na návsi německé, český rytíř žádal o ruku české princezny v německém rytířském sále... Nyní však zasáhl do průmyslu hračkářského »Čes. svaz přátel loutkového divadla v Praze«, jenž pro povznesení českého loutkářství vydává illustrovaný časopis s příspěvky předních spisovatelů — »Český loutkář«.

Když hošík nebo děvčátko povyroste, nespokojí se již se svým malým divadélkem, ale chce něco dokonalejšího.

Tu přátelé mládeže zřizují veřejná loutková divadla a to pokud možno v místnostech, kde se nekouří, nepije. Mládeži předvádějí se hry z dějin naší vlasti, v nichž vystupuje Žižka, Jiří z Poděbrad, hry vztahující se na zápas o domácí půdu nebo o zděděné právo, jako jest v Psohlavcích a Lešetinském kováři. Do každé hry možno vložiti krásné národní písně, a konečně všem milý Kašpárek pobaví též dobrým humorem lidovým v každé téměř pohádce i jiné hře.

»Na loutkovém divadle objevuje se hrdina, jenž dovede vykonati, nač sami nestačíme; je tu nepřítel, mající všecky zlé vlastnosti, kterými nám i jiným bylo ubližováno, a jichž možnosti v lidských duších začasté nechápeme; ale zde je překonán rytířem, i malým červeným panáčkem, do kterého soustřeďuje se všecka veselost, usnadňující pout životem. Je tu princezna nevyrovnatelné krásy, jaké nikdy v životě jsme nemohli nalézti; ta pomáhá rytíři nésti velikost jeho úspěchů; je tu poustevník, který prost všech pokušení a všech vášní klidně tráví život v lesích, bez lidí a bez jejich zájmů, jsa prostým ztělesněním pravdy, že člověk může vskutku míti a podržeti jen to, co v sobě nastřádá, usilovnou prací v nitru svém si zbuduje — ale pak že tam chovati může celý vesmír. A je tu sedlák, překvapující pravdou jednoduchých výroků — tak, jak si ho představujeme vyrostlého z ornice a splynulého s nejzákladnějším, nejdokonalejším povoláním člověka: obrozováním věčného koloběhu prací v dílně boží!« (K. Mašek).

Taková veřejná loutková divadla pomáhá zařizovati »Český svaz přátel loutk. divadla« a — zavádí ryze české loutky modelované sochařem Šejnostem podle kreseb mistra Mik. Aleše. Návrhy na zadní stěny, kulisy a opony jsou od ak. malíře Livory a jiných umělcův.

Ale ani pouhé loutky s divadlem neznamenaly by ještě mnoho, kdyby nebyl dobrý repertoir. Proto se zase vydává »Knihovna vzorných loutkových her«, kde byly již vydány hry francouzské, z nichž na př. satirická hra »Kometa krále Miramlola« od Durantiho jest u nás novinkou, hry dánské, jako »Sviňáček« podle Andersenovy pohádky a »Křesadlo« od Eichsene, polskou podle ballady Mickiewiczovy a klasické hry loutkové od Frant. hraběte Pocciho: »Kašpárek princem«, »Princ Červánek« a »Soví hrad«; mimo to však vydána řada dobrých her domácích spisovatelův, jako vlastenecká hra »Milota« od ředitele reálky Ferd. Tomka, pohádková »Zvířátka a Petrovští« od Hlouška atd.*)

Loutkové divadlo může tedy býti důležitým činitelem v umělecké výchově mládeže podle hesla paedagogů: »Vychovávejme loutkami, ale ne loutky!«

Avšak loutkové divadlo může míti ještě vyšší poslání a to — za hranicemi naší vlasti! Všude v zahraničí může loutkové divadlo míti stále ještě ten význam, který mělo loutkové divadlo Matěje Kopeckého, neboť — může tady probouzet a udržovat vědomí národní, může získávat národu mrtvé duše těch nejmladších jeho příslušníkův, u nichž jest největší nebezpečí, že podlehnou živlu cizímu, nám nepřátelskému. Krásným vzorem jest tu divadlo Čechů sarajevských, jež zastupuje školku a jež má větší význam než školka. Doporučuje se, by se zřídilo loutkové divadlo všude tam v českých menšinách nebo ve střediskách Čechů zahraničních, kde pro české děti se nemůže vydržovati školka, neboť to — když jednou je zřízeno — nevyžaduje dalšího nákladu jako školka, nýbrž naopak vynáší, takže ze zisku lze vydržovati knihovny nebo čítárny.

Ke konci několik stručných rad, jak zříditi loutkové divadlo:

1. Zřizujme divadla tak, aby loutky mohly vcházeti a odcházeti ze všech kulis, aby se tedy využitkovalo celého prostranství jeviště a nikoli jen úzkého jeho pruhu při zadní stěně. Toho se docílí pomocí zvláštních můstků po stranách. Loutky pak lze přesunout ze strany na stranu pomocí provazce na kladkách. Takto upravené jeviště má výhodu, že figuriny nejsou »přilepeny« na prospektu (zadní stěně), ale že se mohou pohybovati na druhé i třetí ulici, t. j. v různých vzdálenostech od prospektu, čímž lze docíliti malebnějšího rozestavení loutek.

2. Loutky nebuďtež příliš veliké ani těžké, neboť lze je pak nesnadno ovládati a ztrnulost obličeje vynikne. Loutkám, zvlášť ženským, dejme paruky. Šaty buďtež z látek, jež se snadno ohýbají.

3. Nejlépe se vyjímá, když slovo i pohyb vycházejí z jednoho ústředí. Není-li to možno, jest recitátor co nejblíže u osoby, jež loutky vodí.

4. Když se loutka přivede na jeviště nebo posadí a má mluviti, nepohybujme nitkami, jež vedou k rukám, příliš často, nýbrž jen na význačných místech, abychom tak posluchačům tím, že jindy šetříme pohyby, naznačili závažnost situace, jež pohybu vyžaduje.

5. Nežli ohlásíme některý kus, prostudujeme jej, poznamenáme, čeho je třeba, a opatříme si to. Je-li více recitátorů, ať má každý z nich svou knížku, v níž třeba může býti úloha zvlášť vytčena. Jeden vždy má vrchní režii.

Když však začneme někde uvědoměle pěstovati loutkové divadlo a zavítá do téhož místa loutkář potulný, navštivme i jeho, neboť člověk, jenž od mládí rostl s loutkami, osvojil si dobře techniku ovládání loutek, takže možno od něho získati. A konečně — některá úsloví, jichž potulný loutkář užívá, jsou velmi starobylého rázu, a tu učiníme dobře, když vše, co nás upoutá, zaznamenáme. Lidopisný materiál čerpaný z loutkových divadel komediantů sbírám pro monografii »O loutkách všech národů a všech dob«, kde jména všech, kteří mi něčím přispějí, budou uveřejněna. (Adresa: Prof. Dr. Veselý, Praha III. gymnasium).

Hry, z nichž lze pro literaturu loutkovou při každé příležitosti nejvíce vytěžiti, jsou: »Faust«, »Herkules«, »Posvícení v Hudlicích«, »Romeo a Julie«, »Žižka« a jiné. Loutkáři potulní hrají z paměti a proti knihám tištěným přidávají a mění, což jest velmi zajímavo.

*) Před lety vydal J. R. Vilímek archy s loutkovým divadlem dle návrhů K. Štapfra.

*) Veškeré hry opatří Ústřední zemědělské knihkupectví v Praze-II., Hybernská 20.

11. Na levo: Faust v kabinetu pronáší svůj monolog. (Loutky A. Lagrona)
12. Na pravo: Čert Celestina šlechtice z Freienfeldu, českého loutkáře z Klatov.

SLOVO K OBRÁZKŮM.

»*Faust*« jest parádním kusem všech českých loutkářů. Z hry této podáváme čtenářům »Rozkvětu« tyto obrázky:

Faust v kabinetu přednáší svůj monolog, známý zvláště tím, jak vyslovuje, že nikdo není se svým stavem spokojen: »Zeptáme-li se zemana, je-li se svým stavem spokojen, řekne: Ó pane, nikdy, já bych radši byl měšťanem. Měšťan zase poví, že by byl radši baronem, baron knížetem, kníže králem, král císařem. A tak ani ty, Fauste, se svým stavem spokojený nebudeš, dokud většího štěstí nenalezneš.« Nyní ozve se hlas s pravé strany (nebo se objeví anděl, jak je na obrázku), aby se Faust dal do školy theologie, ale hlas levé strany (nebo zjevení čerta) zve do školy negronautiky, t. j. černokněžnictví, čarodějnictví. U některých loutkářů se při této scéně objevuje pouze »bílá ruka« nebo »černá ruka« držící vždy příslušný nápis. (Obr. 11.)

Faust v čarokruhu vyvolává ďábly, ale u loutkáře T. Dubského — z jehož divadla jest snímek — zjevují se mu dříve kostlivci a duchové, s nimiž Faust rozmlouvá po hamletovsku. (Obr. 16.)

Faust dává se hlídati sedláky, když vypršela lhůta smluvená s peklem. Jeden sedlák dělá srdnatého, druhý však je strašpytel. Rozumí se, že ďábel je přemůže. Je to nejveselejší scéna, oplývající lidovým humorem. Obrázek jest zhotoven podle snímku Ant. Lagrona. (Obr. 5.)

Faust modlí se před krucifixem, ale ďábel nastrojil na něho zlé úklady: Přistrojil jiného ďábla za krásnou dívku a prosí Fausta, aby se na ni podíval, neboť »sličné to stvoření zaslouží být milovaný«. *Scénou krucifixovou vyniká Faust loutkářů českých nad všechny Fausty německých loutkářů.* — Obrázek jest z divadla A. Lagrona. (Obr. 14.)

»*Kníže Oldřich*« aneb »Oldřich a Božena« aneb »Posvícení v Hudlicích a v Praze« nebo konečně »Založení posvícení svatováclavského« jest také jedna z nejlepších her českých loutkářů, která však v »Komediích a hrách« Matěje Kopeckého

Rozkvět obrázkový čtrnáctideník Rok vydání 1912 Ročník 5 Číslo 22

nebyla otištěna úplně, neboť upravovatelé her těchto k tisku pozměňovali rukopis Václava Kopeckého, jenž psal to, co si od otce Matěje pamatoval. Scéna z divadla K. Nováka, nástupce známého vlasteneckého Lašťovky, zachycuje *Vršovce hledající Oldřicha.*

Další obrázek představuje *loutky k téže hře,* které si vyřezali kapesním nožem ochotníci v Bavorově u Vodňan.

Žižkovu smrt dovedl pohnutlivě sehráti J. N. Lašťovka (vulgo Honza Lašťovák), pochovaný v Praze na Olšanech. Jeho nadšený přednes podnes podržel nástupce K. Novák, jenž rozmnožil divadlo o hojné loutky.

Pekelníci Ant. Lagrona jsou řezby mirotické; prostřední z nich má hlavu prodlouženou na způsob zvířecí, tělo jeho pak kryto velkými šupinami naznačenými rýhami. Čerti tito jsou nazí. Někteří čerti z Mirotic mají zlacené pupky a prsní bradavky. (Obr. 13.)

Celestin šlechtic z Freienfeldu, jehož šlechtictví bylo pravé, měl čerta oblečeného; jedna ruka jeho byla delší, rohy z látky. Je to dobrácký, přihlouplý čert českých pohádek. (Obr. 12.)

Suchardové v Nové Pace, z jichž rodu jest tvůrce Palackého pomníku prof. Stanislav Sucharda, byli vyhlášeni jako dovední zhotovitelé čertů, z nichž několik zachycuje náš obrázek. (Obr. 15.)

V poslední době začínají se také u nás zakládati stálá divadla pro mládež, řízená paedagogy. Jedno z nejlepších jest: *divadlo v Dol. Cetně,* zřízené nákladem 1615 K. (Obr. 6. a 12.) V Cetně dokázali, že možno hráti s loutkami i hry pro dospělé — na př. »Paličovu dceru«.

Stálé loutkové divadlo Schmidovo v Mnichově, na něž město věnovalo mimo stavební pozemek 16.200 marek. Divadlo má zvláštní budovu uprostřed sadů a jest stále četně navštěvováno. Ředitelem jeho jest devadesátiletý Papa Schmid. Mimo to jest v Mnichově »divadlo loutkové mnichovských umělců«. (Obr. 1. a 3.)

Český svaz přátel loutkového divadla dává vyráběti pro rodinná divadélka loutky. Na obrázcích 7. a 9. jest *pan Franc a sedlák,* modelovaný i oblečený sochařem Šejnostem podle Alešova obrázku.

Dále otiskujeme obrázek *sedláka Lašťovkova,* jemuž Lašťovka vkládal do úst posměšky na současnou politiku, až za to Lašťovka byl zavřen. Je viděti, že i řezba potulných loutkářů bývala někdy velmi dobrá. (Obr. 8.)

7. Pan Franc modelovaný sochařem Šejnostem podle Alešova obrázku

8. Sedlák J. N. Lašťovky

9. Sedlák modelovaný Šejnostem podle Alešova obrázku (pro rodinná divadla)

3. Mnichovský Kašpárek v starodávné jizbě. — Z divadla Schmidova

4. Vršovci hledají knížete Oldřicha. — Sehráno loutkami K. Nováka

1. Nahoře: Scéna ze stálého loutkového divadla Schmidova v Mnichově, na něž město mimo stavební pozemek věnovalo 16.000 M.
2. Dole: „Žižkova smrt" na divadle K. Nováka, nástupce J. N. Lašťovky

13. Pekelná družina A. Lagrona

14. Faust před krucifixem. Loutky Antonina Lagrona

5. Faust jest hlídán dvěma sedláky. — Z divadla Ant. Lagrona.

6. Loutkové divadlo v Dolním Cetně zřízené nákladem 1615 korun.

NA KOMEDII

Blažena Černovická.

Málokdy dnes už zabloudí do venkovského městečka či do vsi zelený komediantský vůz, dokonce ministerstvo vydalo jakýsi zákaz proti synům potulného národa, ať už jsou to cikáni, komedianti či jiní artisté-světoběžníci, ale před čtvrt stoletím jaký to byl rozruch a pro nás, děti, hotový svátek, když seděli jsme ve škole a najednou od kapličky na návsi zarachotil komediantský buben! Jako elektřina to do všech dětí vjelo, a pan učitel marně snažil se obrátiti naši pozornost k přítokům Labe na pravém i levém břehu — kdopak by teď myslil na takové věci, když je ve vsi komedie!

Honcek Šimůnků, ten co měl nejdelší krk, zahlédl kodrcavou zelenou archu, taženou hubeným koníkem, jak zahýbá dolů po rokli a kotví »pod hastrmanem«. Tam pobude den či dva, a zatím hubený, zimomřivý koník ohřeje se u Šimonů v maštali a pak zas potáhne tuto zeleně natřenou malou domácnost o štaci dál. Přitáhli vždy jako tažní ptáci, kteří nemají domova nikde a — všude.

»Byli už u vás zvát na komedii?« ptali jsme se jeden druhého odpoledne ve škole.

»Heč, u nás už byli!«

»Hm, to je toho! K nám přijdou jistě odpoledne, božínku, nežli celou ves obejdou!«

»Ale půjdeš?!« — »Hm, já bych moh jít sedmkrát na komedii — mám sedm krejcarů!«

»Ale prý je to teď dražší, platí se dva krejcary.« — »To snad ne? — No, řeknu mamince, aby mi dala řípu s sebou, nebo krajíc chleba či vajíčko, snad mě tam za krejcar pustí?«

Tak rokujeme a těšíme se na umělecký požitek dnes večer.

Po škole, sotva brašna odhozena do kouta pod hodiny, utečeme na rokel ke komediantům. Abychom měli záminku z domů, vlečeme s sebou mladšího sourozence. Každý z nás má na starosti někoho mladšího, než je sám, anebo aspoň několik housat či kůzle, jež pase se na šedivé loňské trávě.

Začíná jaro, a světoběžníkům saisona. To Bůh milý ví, kde přebyli zimu; snad přespali ji jako jezevci ve svém zeleném domečku se dvěma malinkými okénky.

Maminka sice napomíná nás, že je země syrová a jedovatá, že v ní spí k jaru všecky nemoci, ale takové vesnické dítě není rozmazlené počasím, to něco vydrží.

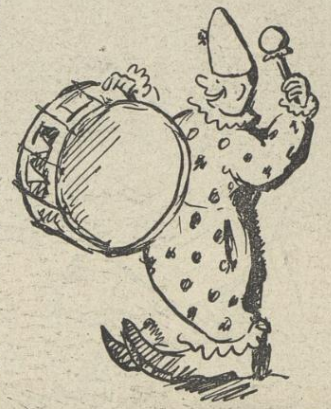

Honíme se po stráni a při tom bedlivě pozorujeme komediantské hnízdo. Jedno okénko je otevřeno a v něm vyloženy červeně a bíle proužkované polštáře s bílými, háčkovanými vložkami; z malého, zahnutého komínku na stříšce se kouří. Bože, jak hezká jsou ta vyřezávaná okénka, opatřená bílými záclonkami! Hned bychom vyměnili chalupu ve stráni i statek na návsi za takový hezký, zelený domeček!

Stará komediantka (to slovo nemělo nijak potupný význam do sebe) vrací se z pochůzky. Pozvala celou ves a od cesty vleče si košík bramborů, pár krajíců chleba, hrnek kyselého zelí, řípu, vdolek — co kdo dal. Za všecko upřímně řekne »Zaplať Pánbůh, aby vám to Pánbůh na dětech vynahradil!« — a mají na dva dny co jíst. Pak u studánky v rokli myje hrnec bramborů a do druhého nabírá vodu na polévku a obé staví na malá, železná komínka.

Její muž z lesa za vsí přitáhl otep roští.

Děvčátko, asi patnáctileté, hezoučké, ale hubené, sedí na schůdkách a našívá si jakési lesklé perličky na zelený, sametový živůtek.

Dva mladší hošíci vlekou z obecního lomu společně košík písku, jejž udupávají na malinkém prostranství.

Bože, tyhle komediantské děti mají život záviděníhodný! Kus světa vidí a stále nové lidi, do školy nemusí a při produkci pohádkově krásné šaty oblékají. Maminka sice litovala starou komediantku, co to je za život takhle »z ruky do úst«, ale my, děti, jim skoro závidíme.

Sluníčko zachází. Do údolí »nad hastrmanem« padá březnový soumrak, žluté kvítky jarní mochny na stráni zimomřivě mhouří očička, zavírají se i bílé hvězdičky prvních sedmikrás k zemi přikrčené, umlká bzukot probuzeného hmyzu.

Vlečeme »napasené«, mekotající kůzle a řvoucího sourozence, spěcháme k večeři, jen abychom nezmeškali večerní komedii.

Bílé břízky na stráni šumí holými větvemi. »Zapalují se« jim vrcholky, shazují hnědé jehnědy. Do týdne jistě puknou lístkové pupeny.

Doma ještě čeká práce: nakroužit košík řepy kravám do pití a druhý na ráno. Maminka zatím vaří večeři, na plotně bublají brambory a kyselá polévka. Věru, nejraději bychom šli bez večeře, jen abychom nezmeškali.

Maminka dává nám po dvou krejcařích (ale to se nepochlubíme, že už jsme dostali od dědečka po krejcaru). Do cípku šátku opatrně a pevně zavazujeme tento mamon, jen abychom jej neztratili. Vždyť, pro pána, kdybychom jej ztratili, neuvidíme komedii!

Sotva lžíci položíme, už letíme.

»Počkej, obuj se, bude tam do rána mráz! — A tuhle vlňák! — Pak ne, abyste tam seděli na holé zemi! — Počkejte na dědečka . . .« Maminka za námi volá, ale kdepak, my už jsme v prachu!

Děvečka Nána bublá; má poklízet a také chce vidět komedii.

V rokli ještě tma, jen bíle zastřená okénka malé domácnosti potulných umělců svítí jako dvě oči do jarní, bezedné tmy. Několik kamarádů, jako my, právě tak umění-milovných a nedočkavých, krčí se zimomřivě k bílým břízkám ve stráni. Je chladno, stébla trávy tuhnou, křehkostí se lámou pod pozdním mrazíkem.

Skrčíme bosé nohy pod sukýnku, přitiskneme se k hloučku a zimy necítíme. Počítáme, kdo všecko už přišel. Vybubnoval sice komediantský principál navečer komedii, to však znamená začátek, až se »to« sejde, t. j. až se poklidí v chlévě a navečeří.

Sešla se celá ves. My, malí, vpředu, níž,

téměř na dně rokle; ti staří vzadu za námi. Hádají se, kdo líp vidí, zda my, v přízemku, či tatíkové a panímámy v lóžích, nebo mladá chasa na galerii.

Snažíme se bílými záclonkami proniknouti taje chystaných překvapení. Vidíme míhati se jakési stíny. Ach, to jistě už se oblékají.

Principál, slyše šumot na stráni, rozžal plápolavou, červenou pochodeň na jednom z kůlů blíže vozu a několikrát udeřil do bubnu, až to zadunělo.

Zároveň žena jeho, stará »komediantka«, spustila na rozvrzaný flašinet, žvýkajíc při tom staré kůrky z kapsy.

Šum ve stráni se ztišil. Pozornost upjala se ke dvěma rozsvíceným pochodním, mezi nimiž jako bůh stál rozkročen principál v zeleném trikotu, ukláněje se hluboce. Pak zatočil rukou jako kličkou naprázdno a už jal se metati krkolomné kotrmelce. Po něm, jeho mláď, podle stáří srovnaná tak, aby na ni světlo pochodní padalo. Principál ohýbá je jako rákosky: čelem ke špičkám nohou a zase zpět až k patám, jako by kostí v těle neměli. A zase nové kotrmelce a přemety. Jako míči jimi hází do výše, přes hrazdu a zase je chytá zpět.

»Bože mne netrestej, ono to je jako z gumy!« křižují se tetky na stráni.

Kluci na stráni hned to zkoušejí po něm, s větším či menším úspěchem. Jeden se skulil mezi nás, až naše klubíčko malých děvčat porazil.

Na »galerii« i v »lóžích« na stráni velký, neutuchající potlesk, jaký dovedou způsobiti jen tvrdé, upracované dlaně.

A komediantka stále hraje a kůrky žvýká, a pochodně planou a čadí zároveň, až to do očí štípe.

Po chvíli principál znovu udeří na buben. Od kůlu ke kůlu, asi ve výšce jednoho metru, kousek pod pochodněmi, napjat jest provaz.

Mladičká, sotva patnáctiletá dcerka se smutným úsměvem v hubené tvářičce sestupuje se schůdků a uklání se rozpačitě. Na drobných nožkách růžové střevíčky, zelený, atlasový živůtek, hluboce vystřižený, všecek posetý lesklými korálky, objímá hubenou, ještě dětskou hruď. Obnažená ramínka chvějí se chladem.

»Bože, v té holce zrovna kosti chrastí!« polituje selka Mrázková.

Děvčátko nesměle přeběhne ke kolům, ukloní se rozpačitě, hezká tvářička usměje se jakýmsi smutným, pokřiveným úsměvem a již půvabně vyšplhá po jednom nahoru, až stane oběma nožkama na provaze. Otec podá jí dřevěnou tyč, a děvčátko drobnými krůčky kráčí po provaze. Uprostřed své vzdušné stezky stane, obrátí se k obecenstvu ve tmě, zase tak smutně se ukloní, přejde ještě jednou, a hup! s týmž půvabem seskočí s provazu.

Následuje nový, dlouhý potlesk, po němž maličká jde vybírat. O plechový talířek evrnkají krejcárky; ti starší dají po dvou a zámožnější sedlák i pětník či šestáček přihodí. Ale i buchta a scvrklé jablko objeví se na tácku, a maličká za vše tichým hlasem pronáší: »Děkuji uctivě!«

Takovým bezzemkům je každý brambor dobrý!

Mezi obecenstvem na stráni zatím rozpředla se živá debata. Celá ves se tu sešla,

dlouhou chvíli nemá nikdo. Doma zůstalo jen několik babiček výměnkářek a malé děti. I hadrák s hadrářkou z obecní pastušky se přišli podívat, i starý drátenik Jůra, který do vsi zabloudil a u Mařanů ve chlévě si nocleh vyprosil.

A komedie pokračuje a od čísla k číslu je hezčí. Principál stojí tu rozkročen, děti šplhají mu po ramenou až nad hlavu, tvoří jakési skupiny. A rodný otec znovu prohýbá hubená tělíčka do koutečku a zpět.

Poslední nejkrásnější číslo si nechal až na konec. »Živé obrazy a mramorové skupiny«.

Od vozu mezi oběma kůly natažena plachta jako opona.

Se stráně mnoho neviděli. Jen jakési nohy míhají se dole. A komediantka stále hryže kůrky a do omrzení hraje »Já mám trakař novej«.

Teď ustává a zazvoní a zároveň vytahuje oponu.

Užaslým našim zrakům zjeví se v bengálském osvětlení mramorová skupina, biblický výjev: oběť Abrahamova.

Na hraničce dříví, v růžovém trikotu svázán leží malý Izáček. Zima jím třese, provaz škrtí malé ručky. Izáček, nejmenší kluk, jemuž tatík před čtvrthodinou kosti lámal. Nad ním, napřaženou ruku s mečem, stojí rozkročený, zamračený, vousatý Abraham. Pravici se smrtící zbraní zachycuje zezadu anděl — divčí ruka, v bílém rouše s rozpiatými křídly. Smutná tvářička, lemovaná rozpuštěnými zlatými vlasy, mluví o velké únavě i pod tou vrstvou bílé mouky. Celá skupina je hustě pomoučena, pomoučen je i zelený bengál, přecházející do červena, protože silně prská.

Diváci jsou nadšeni. Bože, to byla krása! Škoda, že už opona spadla! Potlesku není konce.

Následuje druhý živý obraz: skupina tří božských ctností: víra, naděje a láska. Nejstarší dcerka, zahalená bílým prostěradlem, opírá se zádumčivě o velký kříž z černé lepenky. Klučík — naděje, skloněn je nad kotvou a jiný, ještě menší, rovněž celý v bílém plátně zamotaný, drží v náručí velké červené srdce se žlutými plameny.

Fialový bengál na kousku plechu osvětluje sousoší . . .

Opona padá. Principál uklání se hluboce, děkuje ctěnému obecenstvu, které tak četnou návštěvou ráčilo poctít umělecké výkony . . .

Neradi se rozcházíme. Bože, jak to bylo krásné! Zejména ty sochy. Ale páchnoucí plameny pochodní prskají a zhasínají. Všecko se pomalu sbírá a zvolna vrací se k domovu.

Na nebi jiskří hvězdy, ticho vane z lesů. Mrazík láme stébla mladé travičky a tolik štípe do bosých nožek!

»Vidíš, ty neposlucho, to pro samý spěch ani nemá kdy se obout, ani navečeřet,« hubuje mě cestou Nána.

»Ale mě nezebe!« snažím se odporovat, drkotajíc zuby.

»Kde pak!« povídá posměšně Nána. »Nohy ti měly umrznout!« Ale při tom hodí mi přes ramena vlňák, sama balíc si ruce do zástěry.

Nána byla u nás už za babičky a proto, jako člen rodiny, měla právo mě vyhubovat i nějaký štulec sem tam strčit, když bylo potřebí . . .

Statečně šlapu do vršku, kde, všecka ve spánek ponořena, mezi stromovím ukrývá se rodná chalupa.

Pes Kánys už vyhlížel. Do půl cesty přišel naproti, vlhkým čumákem očuchal sukýnku a radostně kňuče vedl si nás domů.

Ještě jeden pohled k rokli. Zhasly pochodně i okénka s bílými záclonkami. Všude ticho, jen tu a tam ozve se pes, probuzený pozdními chodci.

Rozkvět obrázkový čtrnáctidenník Rok vydání 1925 Ročník 18 Číslo 35

KOMEDIANTI

Napsal a nakreslil E. A. Longen.

Komediantský národ nevymírá, zůstávaje nedotčen velikými změnami moderní doby. Putuje stále s místa na místo a kořistí z doby, totiž vyhledává dny svátků a slavností, kdy jsou lidé lační zábavy a proto nejštědřejší. Jsou mezi prvními, kdož se objeví ve vesnici v předvečer posvícení nebo pouti, jako vlaštovky, zvěstující jaro. Jejich příchod vzruší mládež, jež vítá komediantské vozy s pocitem radostného očekávání tajemných událostí. Kluci dovedou od rána až do večera přihlížeti jako učarování ruchem v komediantském táboru, ve kterém pracuje se horečně na přípravách k produkcím, a mnohý z výrostků ochotně přiloží ruku k dílu, když principál houkne do houfu mládeže: »Nu, mladé panstvo kdo z vás nám pomůže, abychom byli včas hotovi!«

Každý z nás, kteří jsme vyrostli na venkově, »pracoval« jako klouče s komedianty. A vzpomínáme těch chvil jako okamžiků největšího vzrušení ze dnů dětství a někteří z nás s úsměvem, když se přihodily komické scény při »výpomoci« těm světoběžníkům.

Komediantský živel působí na mládež přitažlivostí kromobyčejných lidí, dobrodružného života

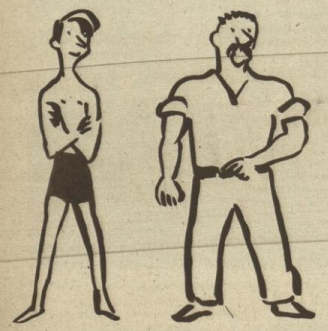

»Tento muž zove se hadi, neboť dovede své tělo svinouti jako had a nemá žádných kostí.«

a neznámého světa. Rozvážní lidé, kteří v tvrdém životě vystřízlivěli ze světských ilusí, pohlížejí na komedianty jako na nutné zlo, které několikrát do roka zpestří všední život na venkově, a netají se svou nedůvěrou k tomu »pronárodu«, jak mu přezdívají. Oddychnou si, když poslední komediantský vůz zmizí za vsí. Inu, lidé bez stálého domova, kočující po celý svůj život, nepožívají u pokojného občanstva žádné důvěry. Jsou vyřazeni. Nikdo netouží po sblížení s nimi, jako by měli na čele vypáleno varovné znamení. Národ pro sebe, tak mezi cikány a potulnými živnostníky.

Komedianti považují se za artisty. Vším právem, neboť většina z nich umí z oblasti artistiky mnoho i vyskytují se mezi nimi »všeumělci«, kteří ovládají najednou několik oborů: akrobacie, žonglérství, provazolezectví, eskamotáže a t. d. A mnozí slavní artisté, cestující po světových variétních scénách, vyrostli v komediantských vozech. A naopak stává se, že některý artista neblahým osudem sklouzl s vrcholu své slávy a končí svůj život u komediantů, sešlý a vyčerpaný.

Cirkusáky nelze zaměňovati za komedianty. V obecné mluvě sice platí název »komediant« pro každého příslušníka artistického cechu, ba dokonce i pro herce, ale nutno artisty rozeznávat. Cirkus

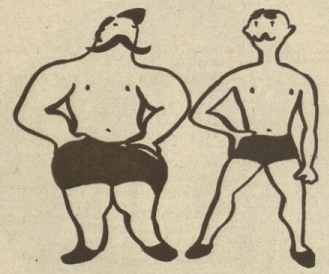

»Neprašť se mnou doopravdy! Já si sám lehnu na lopatky. Máme obecenstvo jen za dvacet korun!«

je vlastně riskantní podnik, ke kterému je zapotřebí určitého kapitálu, podle rozsahu cirku a zaměstnaného personálu. I malý cirkus s nepočetnou zvířenou a skromným artistickým ensemblem vyžaduje značný obnos k investici. Proto hledí cirkusáci na komedianty přes rameno.

Komedianti jsou lidé, kteří nechtějí býti na nikom závislí. Z pravidla to bývá jedna rodina. Někdy také má život komediantů romantickou předehru, když mladý artista uteče se svou láskou a chce se »udělat pro sebe«, doufaje, že se vzmůže a založí později cirkusový podnik. Ale osud zahrává si krutě s romantiky. Rodí se děti, rodina roste, a výdělky jedva stačí k uhájení holého života. Nastává plahočení, jež zhusta provází komedianty po celé pouti života. Ovšem, komedianti vyznamenávají se tuhým životem jako kočky. Vydrží všechny životní katastrofy, jako by nikdy neočekávali vlídnějšího osudu, a potýkají se s bídou a svízely ve svém kočovnictví s usměvavou tváří, vždy nakloněni šprýmu a bujnému veselí. Jsouce krajně lehkomyslní, nemyslí nikdy na budoucnost: »Nějak bylo, nějak bude.« Spokojí se, mohou-li se zabezpečiti na několik měsíců nebo aspoň přes zimu, kdy musí přerušit vandrování a někde přezimovat jako jezevci. Rozlezou se po různých koutech, kde se uhnízdí a odkud občas činí »výpady« do měst. I na periferii velkoměsta se objevují. Z pravidla produkují se po hospodách, rozděleni na »party«.

Často s údivem pozorujete malé děti prováděti akrobatické výkony mezi hospodskými stoly. Vždy z nenadání zazní zatleskání drobných ruček a ste-

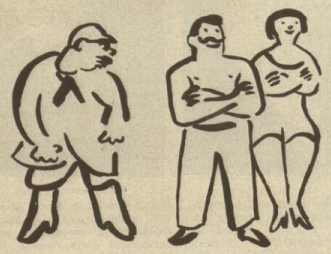

»To ti přijde draho, Franto, že's mně vyžral svatou Annu!«

reotypní zvolání dětského hlásku: »Pozor, páni.« Mechanicky jako bez účasti odbydou mladiství artisti svou produkci a vybravše od hostů »dobrovolné příspěvky«, ubíhají o hospodu dále. Od útlého mládí zvykají drsnosti života i jeho proměnám. Toť rodinná tradice ve výchově komedianta, jenž musí cvičiti své kousky a pomáhati při výdělku dříve, než dovede chápati svůj osud a rozuměti životu. Dětské radosti musí stranou. Komediantské mládě nepoznává bezstarostného věku. Otcovská pěst je nepovolně tvrdá, i je nutno napřed plnit své povinnosti jako člena »komediantského ensemblu«. Otec vystupuje v životě komediantské mládeže jako přísný principál, a matka jako principálka. Příliš záhy slyší děti komediantů z úst svých »principálů« o životní mizerii a nezbytnosti výdělku, příliš záhy účastní se klopotného snažení o uhájení existence i starostí celého »ensemblu«. Je tomu tak téměř na celém světě. I v Paříži objevují se komediantské děti na boulevardech, aby odvedli večer principálovi výtěžek své námahy. Komediantská mládež má ustláno na trní, a prožívá své dětství naprosto odlišně od ostatních dětí, které se baví výkony svých mladičkých vrstevníků. Komediantské mládě vyrůstá v součinnosti s dorostlými lidmi a proto předčasně stárne v otrlého komedianta, jenž pohlíží na svět bez sentimentality a ilusí a bývá všemi mastmi mazaný.

»Sedmej harant a k tomu holka. Dáme ji na provaz!«

Komedianti mají také svou »jakous takous« organisaci, aby si »nelezli do zelí«, t. j. neslezli se najednou na jedné pouti ve větším množství »ensemblů«. Scházejí se jednou do roka, aby si sdělili své zkušenosti a trampoty kočovného života. Na své schůzce rozdělí si přibližně kraje, ve kterých putují, aby měl každý svůj »určitý rayon«, do něhož konkurent nesmí vstoupiti. I dobu k návštěvám různých končin si stanoví. Ovšem, někdy neobejde se »dělení« okrsků působnosti bez hádek a křiků a někteří se nemohou shodnouti, zejména rodiny, které z nějakých důvodů žijí ve stálém nepřátelství jako Montekové a Kapuletové. Tací se předhánějí, aby rozbili svůj stan na pouti dříve, než nenáviděný konkurent, jenž musí odtáhnout do jiné obce a vyhrožuje: »To ti nedaruju, Pepíku, že's mi vyžral svatou Annu.«

Podle jmen světců ve dnech pouti a posvícení označují místa svého podnikání. Je pochopitelno, že komedianti mají mnoho vlastních slov a výrazů ve své mluvě jako komediantském žargonu, tak jako mají odlišné zvyky i nazírání na život. Jsou velmi pověrčiví, svalujíce vinu svých neúspěchů a nehod na maličkosti v životě.

V jádře jsou komedianti dobrosrdeční lidé, kteří se dovedou o poslední rozdělit s jiným chudákem. Zkusí mnoho v životě i vědí, co znamená bída.

Rozkvět
obrázkový čtrnáctideník
Rok vydání 1929
Ročník 22

ZA OPONOU CIRKUSOVÉHO STANU

Jar. Divecký.

Jsme pod klenbou stanu cirkusu Kludský. Čtyři 21metrové stožáry a 317 dřevěných podpěr a 500 obvodových tyčí vzepjalo plátno stanu nad obrovskou prostorou, 100×65 metrů, do obrovské výše.

Plátěná klenba ta stála — 1 milion Kč. Slušné, že? Neračte zapomenout, že jsme v grand-cirkusu, kde vše je vlastně obrovským cestujícím světem. 110 bílých vozů, 3 benzinové traktory a 5 parních lokomotiv, 2 vlastní elektrárny ženou ten kaleidoskop, který v Praze za měsíc nechal 800.000 Kč jako vydání cirkusu a příjem metropole republiky.

Tři klece dokumentují, že do manéži přijdou šelmy. Už jsou tu. V prostřední 20 ledových medvědů, virtuosní kousek krále dresérů, usměvavého ředitele Rudolfa. Co dělají, je těžko popsat. To lze jen vidět. Po stranách dresérů Bílek s 5 lvy a Calda se 7 bengálskými tygry.

Nové šelmy naplňují manéže. Uprostřed 10 berberských lvů s panem Maršatem, po stranách Julius se 7 lednimi medvědy a kapitán Šnira s 22 lvy a tygry. Kapitán Šnira začal jako chůva dětí ředitelových — teď kroti bestie — inu avancement — cirkusové.

Šelmy zmizely, cirkus spatří artisty, odvážnou hru se smrtí, za níž stojí tvrdá práce každodenního trainingu. Uprostřed — klece zmizely — skáče a dělá salta fenomen Charivari, po stranách voltěžují na koních dámy. Lilly Strepatov z poetických ruských stepí a slečna Herma, temperamentní krasojezdkyně.

Do manéži nastupuje 5 pruhovaných, elegantních zeber a 5 indických slonů. Říkalo se, že zebra není cvičitelná. Ředitel Karel dokázal, že cvičitelná je a předvádí nádhernou souhru obou druhů. Ostatně Karel je fenomen v dresuře vůbec jako jeho bratr u šelem. Dostat 24 hřebců k sobě a docílit, aby se neprali — už to je obtíž. Ale dokázat to, co Karel, aby těch 24 hřebců tančilo v manéži jako disciplinované baletky — to už je i mezi dresérY cosi úžasného. Ovšem, není nadarmo zván »králem biče«. Jablko do vzduchu hozené, rozpůlí šlehem tohoto biče... 24 hřebců vycvičil k souhře v manéži za 3 roky. Vojáka k těmže pohybům vycvičí jen o rok dřív — ovšem bez biče.

Nastupují noví artisté. V prostřední manéži pan Angličan Leon Randi, žonglér-gentleman se vším možným, od lahví až k židlím, v souhře se slečnou Remerovou, jejíž otec dostal od bývalého císaře rakouského hodinky za předvedení prvního Zeppelina ve Vídni a jejíž strýc učil jezdeckému umění císařovnu Alžbětu. Jeho neteř svým uměním na koni dělá čest velkému učiteli jízdy.

Současně ve druhé manéži Justino zachvívá našimi nervy saltomortály na koni v galopu a slečna Albertina udivuje groteskami krasojezdkyně.

Přicházejí clowni se svými nástroji a svou vlastní poesií. Je zvláštní, že v Čechách není clownů. Pardon, jediný Jiráček ze staré komediantské rodiny české, toho Kludský teprve včera angažoval.

Uslyšíte z jejich hudby a zpěvu to zvláštní, co vyznačuje cirkus: půl smutek a půl rolničky smíchu — taky filosofie života — a kdož ví, zda není dobrá. Proti přísloví říkají clowni: »Kdo se směje dnes nejlépe, směje se i naposledy.«

Zvláštní zmínky zasluhuje žena řed. Karla. Děvče z Moravsko-Ostravska, jděte se na ni podívat. Cvičí koně a slony — ukazujíc, že podle bible naučila se milovat, co miluje muž.

Pokud stačí místo, seznámíme vás s jinými artisty tohoto grand-cirkusu. Tři sestry Repenské, Italky s polským jménem, uměl. na drátu, Garden-Bowden, pařížští umělci na kole, kteří se Praze tolik líbili. Zavatta, balancieři na žebříku, bratr se sestrou, bratři Kaiserové, artisté ze staré artistické české rodiny, kteří udivují situacemi hlava na hlavě, Rosello — otec a syn, světoznámi umělci s žebříkem, otec a syn, z nichž jeden na nohou drží 8m žebřík, a druhý syn v této výši, bez sítě, bez ochrany a zajištění, provádí evoluce. Stájná muška do oka otcova — a syn se dívá smrti v tvář, stačí taky zrnko písku, jež s podpadků syna nahoře by padlo otci do očí. Richterové — syn a otec, umělci s tyčí, o nichž platí totéž, co o Rosellech. Vzduchová voltyž, francouzské trupy Kansas, ani létající ďábli nad sítí, při nichž buší srdce a stydne krev. Slečna Germana, 18-leté dítě, která po drátě vystoupí do výše 5 m, aby bez ochranné sítě, s pouhým slunečníkem v ruce sjela jako blesk dolů a u níž může nastat smrt jediným vadným pohybem prstu, ruky, těla — taky

(Dokončení na str. 15.)

Hlasatel radiožurnálu Havel láká hrocha Petra, aby mu vydal »zvuk« do mikrofonu.

Pan Havel se zlobí, že žirafa, tato panna mezi exotickou zvěří, nechce a nechce fotografovi postát.

(Dokončení se str. 6.).

s rychlostí blesku. Ital Zoppe, mladík, který na trapeze, visuté hrazdě stojí na hlavě a houpá a houpá — provokuje smrt. Vrchol nastává, když drží rukou 3 lidi a houpá se s nimi dál. Vyžaduje docela zvláštního trainingu hlavy.

Otago-Bill — v Praze nové číslo, úžasný ýten Francouz balancuje na bicyklu ve výši 6 m, a tam odtud vám zatroubí na lesní roh. Věru francouzská odvaha, francouzská smělost a graciesnost. Umělci jezdci, pánové Delbosque a Zenari (Cibulka), jichž výkony sledují znalci s patrným potěšením, a režisér celého toho kaleidoskopu, pan Osti Ferruci, 60letý švihák, jemuž byste řekli 40, ale on vám klidně řekne 60 let. Klíč k té svěžesti? Je to bývalý artista, který dodnes a denně svou gymnastiku těla provádí s touže pravidelností, s níž si ráno sahá pro kartáček na zuby.

Nelze zapomenout »sluníčko cirku«, slečnu Valescu, jejíž otec měl vlastní cirkus Germaine ještě v roce 1923 a u nichž pracoval Fortunello, zvaný na jihu král clownů. Valesca jezdí — s italskou gracií a francouzským vkusem stejně jako slečna Gelschy.

Nakonec řeknu o artistech to, co snad všichni nevíte. Opravdoví artisté jsou pravidlem gentlemani, dobrého srdce a velkého rozhledu, světem a životem vychovaní. Oni první ze všech stavů vytvořili světovou svou organisaci, první internacionálu, s právy, povinnostmi a řádem, jakým se nemůže pochlubit každý stav. U artisty můžete předpokládat dobré srdce. A že oba Kludští jsou především artisté, a potom teprve ředitelé a majitelé cirku, to způsobuje, že tento čs. cirkus obklopen je atmosférou romantiky vzdor době, industrialisaci, specialisaci a racionalisaci. To způsobuje také, že lidem vesnic i měst poskočí srdce, když vpadnou táhlé zvuky melodie: »Cirkus jede«.

Rozkvět obrázkový čtrnáctidenník Rok vydání 1930 Ročník 23

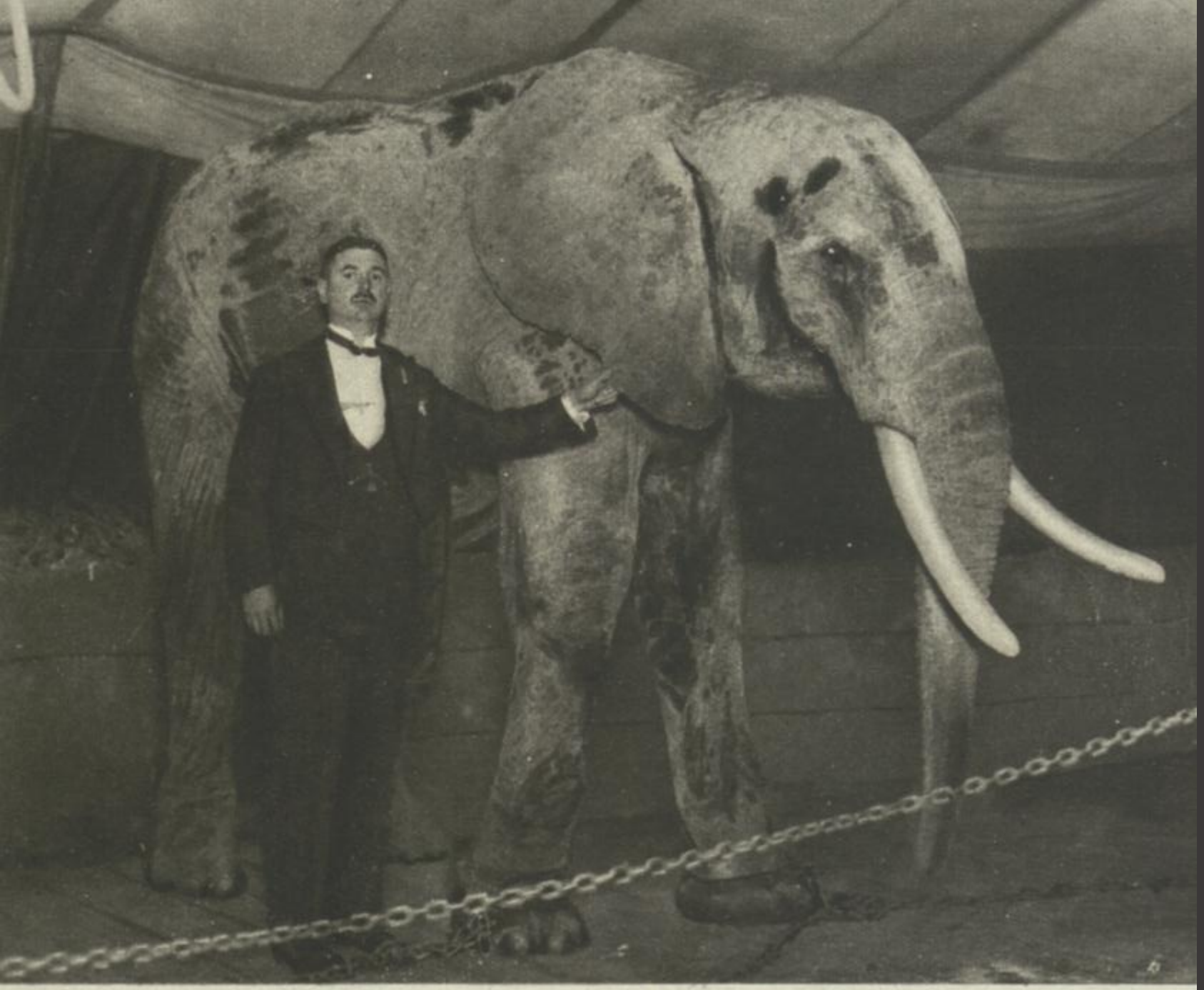

Jediný muž vyjma nosiče, pan Karel Kludský, který k africkému Bubimu smí takhle blízko.

Kdo někdy pozoroval cirkusácké děti ve společnosti jiných dětí z „usedlého" prostředí, jistě si všiml hlubokého rozdílu mezi obojími. Kdežto naše děti, i ty nejsvobodněji vychované, se pohybují ve své vlastní oblasti nápadů, úsudků, citových výlevů a her, jež právě tvoří jejich specificky dětský svět, je tomu u dětí kočovných artistů docela jinak. Nemají specificky dětského světa, jejich svět je z velké části i světem jejich rodičů a celé té kočující společnosti. Počínají si stejně nebojácně jako jejich dospělí druzi, dovedou si vážit každého kousku jídla a každé užitečné věci, jichž cenu poznaly mnohem dříve než jiné děti, ale přijaly od velkých i leckterý způsob řeči a chování, leckteré gesto a výraz tváře. Proto není divu, že se jejich dětství končí dříve než u našich dětí. Vždyť šestiletá holčička a osmiletý kluk tu často konají práci, která je pro podnik stejně důležitá jako práce dospělých, dovedou vás svými výkony stejně nadchnout a uvést v úžas jako jejich rodiče a starší sourozenci, zkrátka jejich zodpovědnost za plnou či prázdnou kasu není o nic menší než zodpovědnost ostatních členů družiny. A mají dokonce o to víc, že jejich ladné pohyby, jejich sopránový hlásek a usměvavá tvář i při nejodvážnějších výkonech se zdají upřímnější a nenucenější než u dospělých artistů, zdají se být přirozeným projevem mládí, nikoliv konvenční dekorací jako u dospělých. Ale v tom je klam: i jejich radostný úsměv, jímž doprovázejí své akrobatické kousky, tance a šansony, je maskou, kterou se naučily nasazovat zároveň se svými prvními přemety a žonglerskými výstupy. Budete-li se tedy obdivovat jejich smělým výkonům a naivně milému úsměvu, vězte, že to není přirozený úsměv radostného dětství, nýbrž naučený výraz těch, kteří pravého, bezstarostného dětství téměř nepoznali – artistů takřka od kolébky.

Světozor
světová kronika současná slovem i obrazem :
časopis pro zábavu i poučení
Rok vydání 1936
Ročník 36
Číslo 1-53

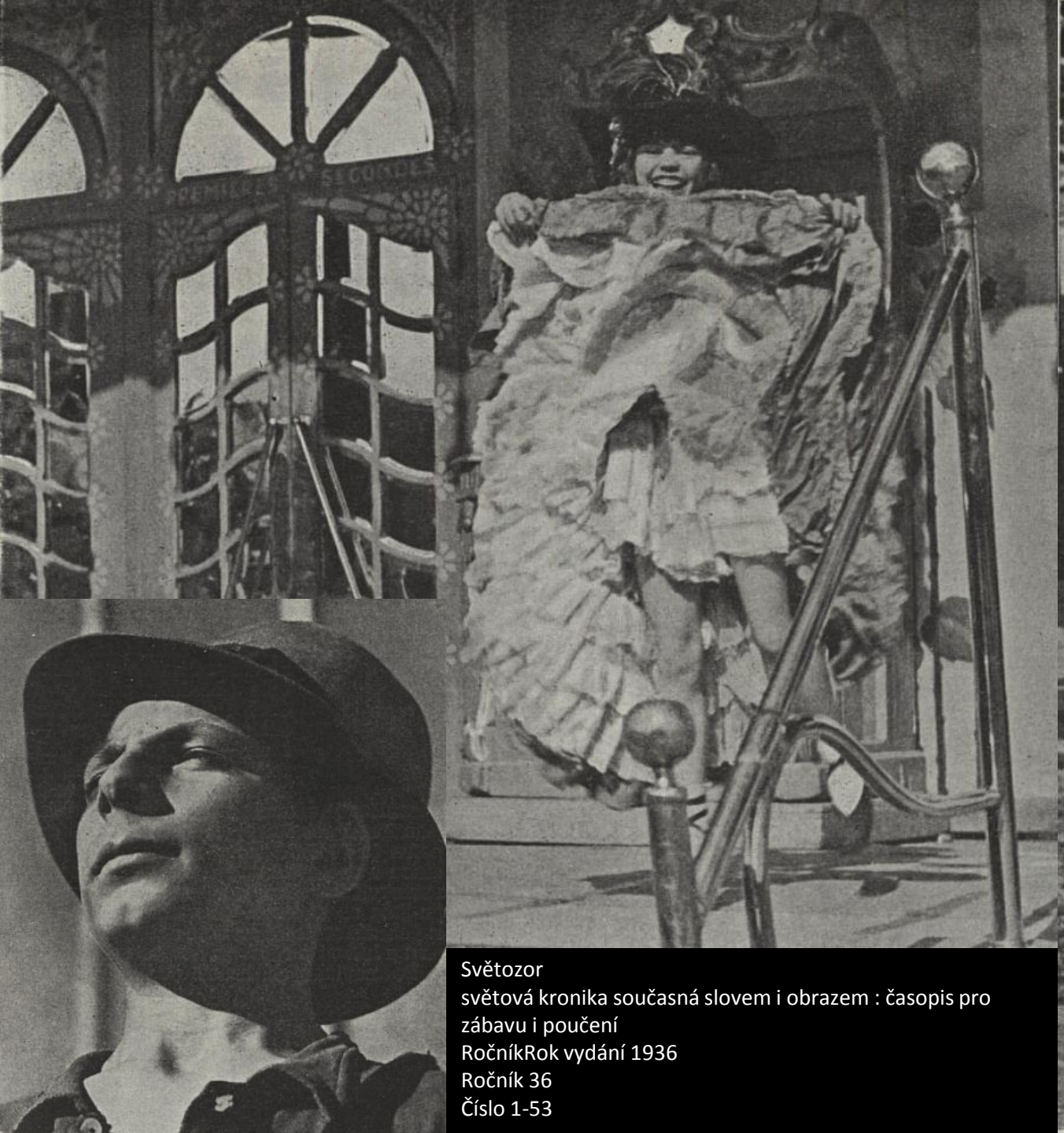

Světozor
světová kronika současná slovem i obrazem : časopis pro zábavu i poučení
RočníkRok vydání 1936
Ročník 36
Číslo 1-53

CIRKUS = EXOTIKA + AKROBATIKA + PŘELUDY + HUMOR

Od nepamětných dob bloudí světem od místa k místu, od země k zemi, od kontinentu ke kontinentu malé i obrovské potulné cirky. Dnes v Praze, zítra v Paříži, dnes v Evropě, zítra v Americe. Všemi cestami pevnin i moří hledá cirkus romantická srdce. Hrst dobrodružných světoběžníků vychutnává atmosféry všech poledníků a rovnoběžníků zeměkoule, aby je pak dala vychutnat usedlým občanům. A tak vyroste vždy na několik dnů někde na volném prostranství plátěná kopule jako vzpomínka dávných dob kočovného života.

Prostřední města či městečka napíní se na chvíli exotičností jiného života, jiných lidí, jiných zvířat. To, co lidé tolikrát viděli na plátně kin, oživí v jejich ulicích: lidé všech ras, zvěř všech kontin. Ukrcení projdili putovní dcery. Tvářnost městečka se mění. Jeho život dostal injekci. — Jednoho dne tuzy krása opět zmizí cirkus tak rychle, jak přijel. Po něm zůstane jen podivná prázdnota, smutek ošlé a mazaných lásek. Rozryté místo bude ještě dlouho připomínat ten podivný svět.

Cirkus znali již staří Římané. Ovšem — v jiné podobě. Ve starém Římě znamenal cirkus podélné závodiště, kde se konaly závody na koních a vozech. Tyto cirky patřily mezi nejlepší městské stavby. Ohradní budovy byly dřevěné, nebo častěji kamenné.

Je-li Anglie kolébkou hipodromů, Španělsko kolébkou býčích zápasů, stala se Francie kolébkou moderních cirků. Pařížské cirky byly stálé, měly kruhové hlediště i jevitě a známý cirkusový program: produkce s akrobaty, fakíry, kouzelníky, clowny a cvičenou zvěří. Přelud, exotika, akrobatika, humor!

Již od počátku je cirkus světem optimismu, světem podivuhodnosti a dálek. Cirky sprostředkovaly člověku, k čemu nemá — vázán neúprosností průmyslového a obchodního světa — přístup. Přehlídka zázraků, nevídané a nosýchané zjevy života a strukce. Přehlídka všeho, co lidsmé tvořivost přírody a lidské fantasie a dovednosti vytvořily.

Není nikterak náhodou, že v dnešní době chladné racionality a věcnosti slaví triumfy mágové, krotitelé, kouzelníci a iluzionisté. Již od chvíle, kdy se člověk trvale usadil v jednom koutě světa jako pracovitý zemědělec, získaly dálky na přitažlivosti. Co odtamtud přišlo, znamenalo proměnu obvyklých zážitků, znamenalo sensaci. V tom spočívá romantická záliba v počtech tajemných exotických dálek. Proto již ve starověku se zakládaly zoologické a botanické zahrady. Lidé milují exotickou zvěř i exotické rostlinstvo, slony, kaktusy, lvy i palmy, tytosti horkých krajů. Čím je život lidstvu schematičtější a věcnější, čím je sled průmyslového dne jednotvárnější, tím více cítí lidé potřebu po změně. Denní život je již neudivuje, proto potřebují být uváděny v úžas. Odtud romantická záliba v sensaci, radost z bizarních tvarů. Proto milujeme kolotoče a houpačky. Člověk touží po něčem neobvyklém, co změní stereotypní zážitky. Lidé pociťují naléhavé potřebu úniku z chladné střízlivosti do říše fantastičnosti, účelné bezúčelnosti. Proto chodíme do variété a cirků. Plní nesplněná přání. Kouzelník dá zmizet zvířatům, vznášet krasavice a clowny, libovolně měnit jeden předmět v jiný, jednu bytost v jinou, vše vyčarovat z kapes. Při tom moderní kouzelník ví, že lidé již vědí, že pracuje s prostředky a silami zcela reálnými. Proto se vzdává onoho zastaralého pathosu a tím účinnost jen roste. — Akrobat spíní touhu po vrcholné tělesné dokonalosti při svých krkolomných produkcích na visutých hrazdách, žebřících, tyčích, pyramidách lidí, skocích smrti, krasojízdách, zápasech. Všichni ti lidé z gumy, bez kostí, ti provazolezci, polykači ohňů, fakýři jsou nadšeně přijímáni, což svědčí o tom, že ani v době duchovní kultury nestrácí člověk obdiv pro tělesné výkony.

Lidskou exotičnost uspokojí představitelé všech lidských plemen a zvířat všech končin, ať jsou to zvířata v klecích cirkusového světince, nebo se s nimi provádějí atrakce. Člověk je pánem tvorstva a lahodí mu krocení jedovatých hadů a divé zvěře. Tady v cirku vidí živé tvorstvo všech forem a velikostí, jak o něm slyšel, či jak ho viděl v kině, podřízené člověku. — A ty komické figury augustů! Jak bychom mohli zapomenout na clowny — operu a kořeni cirků. Již svým objevením na rampě vyvolávají bouře smíchu. Vše, co je na nich, dráždí k smíchu: šprýmovné nerozumu, zkušenosti. A je to právě tato absolutní neracionálnost clownských výstupů, které si moderní člověk tolik váží! Tím jsou si všichni clowni podobni, ať vytvoří „vážné" či veselé scény. Jakoby to byl jen jeden věčný clown, který od nepamětných dob svými prostými švasty zahání pláč, smutek a sebevrahy. Jsou takovými proto, že nekonečně milují, co druzí zahazují: staré boty, klobouky, které si upravují k svému obrazu. V kapasách excentrických oděvů mají sta nepotřebných, neužitečných věcíček, které se v jejich rukou mění v tvůrce smíchu.

Tak se nám představuje cirkus v všech sta rozmanitostí. Na své cestě světem postíral v každém koutě něco zvláštního. Tak jako zimní zahrada je esencí všech podivuhodných rostlin, roztroušených po všech končinách světa, je cirkus esencí exotických dálek a bizarnosti našich všedních dnů. Cirkus je extraktem exotiky, riska, nebezpečna, dobrodružna, groteskna, iracionality, nelogičnosti, fantastičnosti. Logičnost popírá clownskou komičnosti, záskony tiše krkolomnosti ve vzduchu. Napínavý zápas, v němž jde o nervy diváků a život akrobatů. A přece je všechno tak precizně vypočteno a provedeno. Krásná plseň těla mezi nebem a zemí, krásná písně stále se obrozujícího života v nejelementárnějších projevech. Nic a mnoho. Mnoho, protože to nic je prostředkem duševního obnovení člověka. Zabrání, aby člověka logičnost, racionálnost ovládla úplně a zneživotněla v živém schematu, automatu. Dává životu onen swing z černošské hudby. Bourá zmechaničtění života, patos i sentimentalitu, naivitu i intelektuálský snobismus a bojácnost. Je obrodou tělesnosti, romantičnosti, bez nichž není pravého lidství. Proto je tak starý a nezničený obsah cirků pořád nový a účinný. Zachraňuje nám život.

Je to již v dnešním světě takové. Co tvoří radost, nebývá často radostné. Smutní clownové. Těžký cirkusový život. Je to nejen poctivá dřina, těžký trénink od dětství, ale i bída. Krise znemožňuje lidem platit vysoké vstupné do cirků. A tak se velké cirky rozpadají v ubohé shytky a zanikají. Jak mnoho slavných jmen zaniklo! A přece se dívám s optimismem vstříc budoucnosti cirků. Masy jim zůstanou vždy věrné: clownům, akrobatům i krotitelům! S návratem blahobytu vrátí se i sláva nových cirků!

Vzroste jejich mezinárodní věhlas, oživí se jejich manéže, zdvojnásobí se jejich obecenstvo z říše lidí i zvířat, rozšíří a zmodernizován bude jejich inventář. A zhoustnoutaké jejich návštěvy, neboť lidé ze svých příjmů budou moci uspokojit kromě svých faluděků i svá věčně nenasytná a nenasycená srdce.

Napsal Jaryn, nakreslil M. Štretti.

Zákulisí cirkusu: clowni, pohled do manéže a cvičení mladého medvěda.

Kousek romantiky a exotiky života cirkusáků.

Cirkus se staví ... Plachta bude vytažena v rekordním čase, aby se již večer mohla stát klenbou nad romantickým, podivuhodným světem šašků, cvičených zvířat a podivných přeludů.

Líčí cirku je cvičio, hudba, pohyb a zvuk. Jeho rubem je prosaický život cirkusových zaměstnanců a rezignovaných zvířat, opuštěných a vysušených stejně křikavě jako jejich pánů.

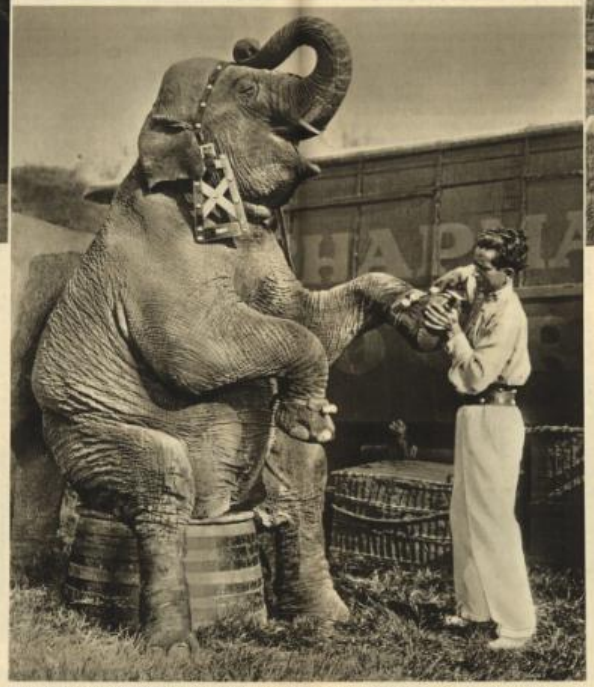

Slon, pýcha a miláček všech cirkusů, je připravován k představení. - (Foto a copyright P. Popper, London.)

Skupina tuleňů vsi opakujíc své večerní číslo.

Momentka ze všedního života cirkusáků.

Pestrý týden Rok vydání 1945 Ročník 20 Číslo 11

MARINGOTKA KROTITELE VOJTĚCHA TRUBKY

Z okna domova na kolech je vidět jiný domov na kolech. Město samo pro sebe - ale stejné jako kterékoliv jiné. Ve dveřích každého takového domova se může hrdě postavit jeho majitel - artista a prohlásit: Omnia mea mecum porto . . . Všechno své s sebou nosím . . .

Co je to maringotka?
Domov na kolech.
A co je to domov?
Místo, kde se bydlí, — a kde má ten, kdo bydlí, všechny své věci. Z toho důvodu není domovem ani skladiště, ani hotelový pokoj, je však domovem už hlemýždí ulita, která představuje současně nejjednodušší domov světa. Stejně tak byl domovem pověstný Diogenův sud, a ten byl, je-li úkolem domova činit šťastným, nejdokonalejším domovem světa, neboť dosud nikdo na světě nebyl šťastný tak, jako starý Diogenes.
A jakousi kombinací mezi nejjednodušším domovem světa a nejdokonalejším domovem světa, mezi hlemýždí ulitou a Diogenovým sudem, je maringotka.
Domov na kolech býval pramenem opovržení starousedlíků, majitelů bytelných cihlových domů, jimiž nehnulo z místa ani slabé zemětřesení. Romantické duše blouznily o svízelích takového domova, které nutno hrdinně překonat a oddat se volání dálek. Sentimentální duše pak se slzami v očích mluvily o ubožácích bez „tepla rodinného krbu", potloukajících se kraj od kraje v cikánských vozech . . .
Jak vypadá maringotka dneška?
Nutno předeslat, že ten, kdo by si takový domov na kolech prohlédl, rozloučil by se asi nadobro s představou romantického bydlení po cikánsku, a nadobro by ho přešla chuť k sentimentálním slzám soucitu s jejími obyvateli. A k tomu měšťáckému opovržení — k tomu by už měl teprve daleko!
Jako všude, je ovšem i zde tolik druhů bydlení, kolik je druhů artistů. Jsou maringotky prosté a jednoduché, téměř improvisované, které táhne hubená kobylka a v nichž se o prostor sdílí zvířata i lidé — a jsou exklusivní salony na kolech, kde k pohodlí obyvatele nechybí ani dokonalá koupelna. Něco mezi tím je pak typ moderní maringotky dvacátého století. Kdo se jednou dostane po dvou či třech visutých schůdcích dovnitř, zapomene hezky rychle, že je v domově na kolech. Za chvíli sedí v příjemném křesílku vedle praskajícího ohně a těší se pohledem na vkusně vybavený obývací pokoj, který je právě takovým obývacím pokojem, jaký by mohl být v tradičním cihlovém domě — kdyby si jej tradiční obyvatelé tak zařídili. A návštěvník, zabloudivší očima nediskretně vedle do ložnice, kde nechybí nic z moderního příslušenství ložnice, příjemnými širokými postelemi počínaje a umyvadlem ve zdi s tekoucí vodou konče, pomyslí by si se závistí, že je mnoho povolaných, ale málo vyvolených a s lítostí by konstatoval, že on se asi na takový domov na kolech, který by kdykoliv zavezl nejen jeho, ale i všechno jeho kamkoliv s sebou, nikdy nezmůže.
A navíc by konstatoval:
Maringotka splňuje nejlépe ze všech domovů předpoklad šťastného života — vyhovujíc zcela dávnému pořekadlu starých římských filosofů:
Omnia mea mecum porto . . . Všechno své s sebou nosím . . .

jvo.

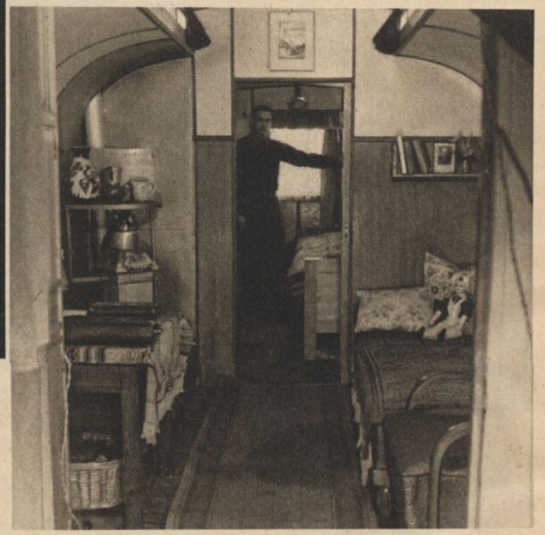

Obytný prostor domova na kolečkách se skládá kromě kuchyňky ze dvou místností: obývacího pokoje a ložnice. Průhled z verandy dokazuje, že obyvatelé se tu nemusí cítit nikterak stísněni.

Prvním předpokladem existence artisty je jeho umění. Druhým předpokladem pak maringotka.
Cirkusák, nebydlící v maringotce, není ani pravý cirkusák. Měšťák, který se nemůže pohoršovat kromě nad zvráceností artistického života vůbec také nad zvráceností jeho domova, je pouze na půl uspokojen. Cirkus a maringotky patří k sobě jako levá a pravá ruka.

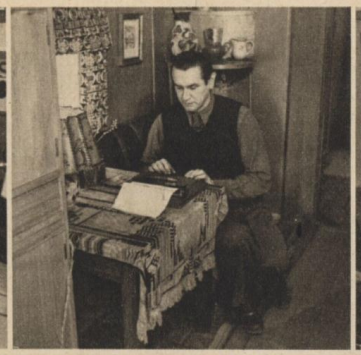

Zleva do prava: Kuchyňka je sice miniaturní, ale je vybavena vším komfortem, který je k disposici velkým kuchyním v moderních domech. Plyn, elektřina, lednička — a jiná důmyslná zařízení pomáhají uskutečnit zázrak, o němž sní mnoho hospodyň v tradičních velkých místnostech — všechno pohodlí na malíčkém kousku místa. • V pokoji je místo pro mnoho věcí, nutných člověku dvacátého století. Mistr Trubka si tu vyřizuje svou obsáhlou korespondenci. Tisíce jeho obdivovatelek by dalo mnoho za to, kdyby dopis, který právě píše, byl určen jim . . . • V maringotce není zima a nehostinno, jak mnozí věří. Je tu naopak dík dvojitým stěnám a malým železným kamínkám nesmírně příjemné.

V jednom z domovů na kolech, které vyrůstají kolem velkého cirkusu, bydlí slavný český krotitel Vojtěch Trubka.

Vedle cirkusového stanu nebo cirkusové budovy vyroste město vozů, které se sice od sebe liší vzhledem i náplní, ale které při tom spojuje stejná vlastnost - všechny jsou artistům domovem na kolech. • Vpravo: Ve vzácných chviličkách odpočinku lze snít v měkkém křesílku o krajích, do nichž dříve nebo později artistu jeho domov na kolech doveze . . .

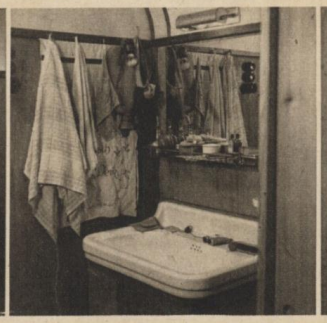

Zleva do prava: Ložnice v maringotce má stejné intimní kouzlo jako ložnice v kterémkoliv domě. Pečlivé ruce domácí paní obrážejí se v drobných ozdůbkách, které z bytu dělají domov - i když je to domov na kolech. • Tekoucí voda ve voze - jedna z nejlepších vymožeností poslední doby. • Do širokých vhodně řešených skříní podél stěny vejdou se nejen všechny civilní šaty mistra Trubky a jeho paní - v jejich hlubinách zmizí i nádhera jeho krotitelských uniforem.
Snímky: Pestrý týden.

PO HRBOLATÉ návsi drkotá vůz. Žádný selský žebřiňák, ale pěkně barevný domeček na kolech. Vychrtlý koník úporně táhne, kývaje do kroku hlavou až hluboko k zemi. Chundelatý Voříšek šmejdí ostražitě kolem, hned vyskočí na kozlík, hned hupne na trpělivý hřbet koně, hned popoběhne notný kus kupředu jako předzvědná hlídka. Na střeše se choulí zimomřivá opička, za vozem flegmaticky ťape osel. Na kozlíku trůní snědý strejc s výbojným knírem, tlustá matrona vystrkuje hlavu z dvířek a bystře obhlíží vesnická stavení. A za vozem, opírajíc se o oslíka, kráčí houpavým krokem černá krasavice v zelené sukni a oranžové bluze, lhostejná, nyvá a zasněná.

Cirkus přijel!

Houfec dětí se sbíhá ze všech stran a s nábožným nadšením táhne za maringotkou až k rybníčku, kde je odedávný „plac" či „štace" putujících komediantů. Ze dvorů a zápraží přihlížejí hospodyně, napůl zvědavé a napůl vylekané. Děvečky chvatně shánějí slepice a husy. Cirkus přijel! Cirkus přijel!

Rrračte, vážené publikum, do našeho stanu, kde se vám za pouhé tři krejcary, děti polovic, dostane podívané, které se obdivoval sám veliký persiánský Šach Mat se svým harémem, turecký sultán a jeho velkovezír, jakož i četná města a velkoměsta v Egyptyi, Lombardii, Sicilii a Brazilii!! Rračte, jen rračte! Tento muž zde není žádný obyčejný strejc, ale sám slavný Pepito Detto, kterýžto polyká nože a meče jako syrečky a zapíjí ohněm jako pivem! A tato dáma zde, strašná Esmeralda, jest nejsilnější ženou světa, anžto ohýbá dvoucoulové železo, kouše podkovy jako preclíky a v každé ruce unese dva dospělé muže statné velikosti! A zde stojí krásná Pudifarka, ježto omámila srdce prince cyperského tak, že se navždy uchýlil do kláštera k zármutku svého pantáty a celého království, a váženému publiku zdejší slavné obce předvede břišní tance indiánských jeptišek za doprovodu jedovatých hadů a hroznýšů, které si ovine kolem hrdla a jiných částí těla!! A zde tento eskymácký pes Zulu bude kozelce metati, do desíti počítati a na oslu se projížděti k velikému povyražení ctěného publika. Jen rračte, rračte, začátek bude večer hned po dojení! . . .

*

Ach, ty stará, omšelá kráso manéže, – přežila ses v době tryskových letadel, atomových raket a obrovských společenských změn?

Ne, ne! Tvoje kouzlo nepomíjí. Vyrostla jsi a změnila ses: z fanfaronské lžiparády v poctivé řemeslo, z žebravého komediantství v čestnou a uznávanou práci. Rozvážíš lidem potěšení, osvěžení a nebo – při nejmenším! – chvilkový návrat do dychtivého a bezelstného věku dětství. Proto tě lidé milují opravdověji než dříve. Ale ty dovedeš ještě víc: dovedeš bojovat za krásu života, za bratrství mezi národy . . .!

*

Gottwaldov, 13. dubna 1956.

O 14. hodině rozevřou se brány gottwaldovských závodů. Po dlouhé minuty valí se z nich nekonečné proudy dělníků, úředníc, děvčat, chlapců . . . Proudy se rozlévají po náměstích, přetékají křižovatky, do toho vtrhnou (jeden za druhým, jako na běžícím pásu) tmavomodré trolejbusy a šedozelené autobusy, které vzápětí z toho chaosu bystře vyrážejí na všechny strany – a tak to trvá s nezmenšenou silou více jak půl hodiny. Je to nejrušnější půlhodina v Československu a z 10. patra hotelu Moskva je to strhující podívaná.

Ale dnes se tento každodenní proud zástupů trochu pozměnil.

Cirkus přijel! – BUDAPEST CIRKUSZ – svítí z nápisu nad hlavní branou, a kroky gottwaldovských se stáčejí k němu a před pokladnou se tvoří dlouhé fronty. Cirkus přijel! – státní maďarský cirkus přijel dnešního rána do Československa, aby ve čtyřiceti městech republiky ukázal umění maďarských artistů a hlavně – aby i on přispěl sblížení dvou sousedních národů, které spojuje společná cesta a společný cíl.

A již na prvním kroku se to maďarským hostům skvěle podařilo.

*

Cirkem zahřměl svěží pochod, fanfára trubek – režisér programu Anton Meszarovits češtinou nezvykle přízvukovanou vítá přemilé obecenstvo a představuje umělce: Tři Toldi, Dva Martini, dvojice Pell, Ervino, Tři Weiss . . . řada neznámých jmen, která však vzápětí dostanou tvář, jak jednotliví artisté předstupují k okraji manéže, zdraví obecenstvo a nakonec naráz vytáhnou ze záňadří malé červenomodrobílé i červenobílozelené vlaječky a zkříží je nad hlavou: hleďte, patříme k sobě! A naplněný cirkus tleská a jásá: patříme k sobě!

Jak popsat bohaté umění maďarských artistů, které přivezli ukázat naší zemi?! Jedině filmový pás by mohl zachytit věrně celou tu škálu lehounce předváděných cviků a výkonů, jejichž lehkost a samozřejmost je vykoupena nezměrnou pílí, kázní a houževnatostí tréningu.

Dvojice Eötves! Matka Eötves uléhá na záda, na napjatých nohou zdvíhá osmimetrový žebřík a dcera Eötves, štíhlá a pružná Maria, lehounce stoupá po jeho příčkách až nahoru, až nahoru pod samu klenbu stanoví, aby tam v té výši vybalancovala stojky, mosty a přemety za doprovodu vzrušeného bubínku.

A již vbíhá do manéže august Eötves s clownem Vidosem, drobný a milý august Eötves, otec krásné Marie, který si v Gottwaldově vydobyl největší přízeň publika, a začíná ztřeštěná clowniáda, doprovázená pečlivě nacvičeným českým textem, která vrcholí fantastickým fotbalovým zápasem jedenáctky šašků. Ale Eötves je v podstatě

Vlevo: August Eötves si obstará sám celou kutálku.

Dole: Dvojice Pell při vrcholném výkonu.

Dole vpravo: 3500 kg těžká slonice Aida uléhá na krotitele Kristofa!

FOTO E. LEDERER A ČTK (2)

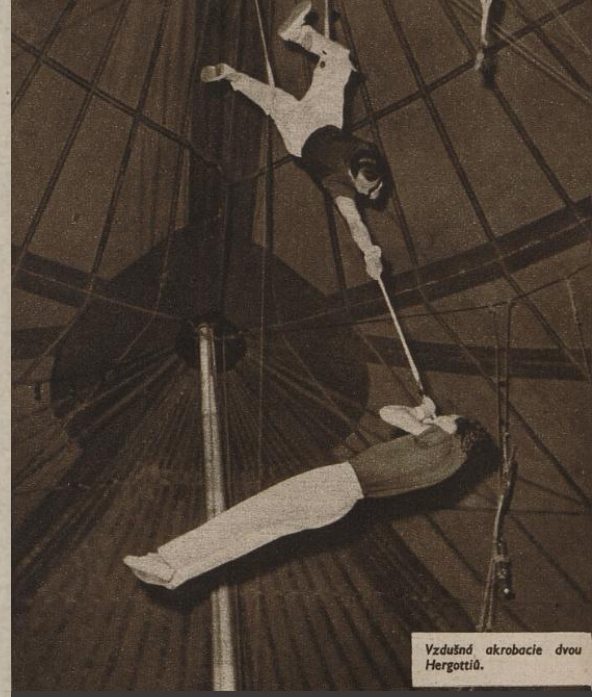

Vzdušná akrobacie dvou Hergottiů.

Květy
Rok vydání 1956
Číslo 21

'ady jsou doma. Dvojice kouzelníků Danieliů hostí ve své maringotce děvčátka ze sousedství. 'o právě vykouzlil pan Danieli té maličké?

Reiman a Beznohý

DUO

KINA

herců ILJI PRACHAŘE a VLASTIMILA BRODSKÉHO z filmu Martina Friče LIDÉ Z MARINGOTEK

4

Je škoda, že herci mé generace neměli možnost pracovat s Fričem víc. Znám jen málo režisérů, kteří rozumějí hercům jako on. Z těch mladých snad žádného. Ano, ať si dělají exkluzivity, ale potom musí přijít tvrdá zkouška skutečné profese. Tím, že mladí režiséři zhusta nepracují s hercem, se ochuzují o něco, co budou jednou potřebovat.

Na postavě Reimana jsme se s Fričem shodli do detailu. Reiman, to jej jedna z těch cirkusáckých postav, které v sobě nesou rys obrovské solidarity těchhle lidí. Vždyť on odejde z cirkusu jen proto, aby nezkazil kamarádovi vystoupení. Má mnoho zkušeností, hodně už prožil, proto se dívá na život moudře.

Já jsem ten jaunerák orma,
mikronkej galánek mihám,
od gávy ke gávě fordím,
pět čabátek doma mihám.

Asi tomu nerozumíte, ale rozumí tomu každý TRADYÁŠ a CHRAPOUN. Co je to tradyáš? Artista, který se u cirkusu narodil. Chrapoun je ten, kdo k němu přišel z jiného zaměstnání.

Sžil jsem se s nimi za rok společné práce natolik, že vím co znamená kytr, šturmovka, štráfka, kuplung, šapito, šlaidrbret, ale taky jsem snad porozuměl té obrovské dřině, na které nesmí být vidět pot, námaze, která musí předstírat lehkost, a smutku, který se někdy marně snaží být maskován úsměvem. A tak jsem si je zamiloval.

Beznohý je jedním z nich. Je samozřejmě příjemné hrát někoho, koho máte rádi. Jen se neptejte, jak to budu dělat. Výsledek velice často neodpovídá záměru.

Kino
Rok vydání 1966
Ročník 21
Číslo 7

Pochodeň Orgán východočeského KV KSČ Rok vydání 1967

Gádžové a jauneráci

Pradědci kolotočářů, houpačkářů, toboganistů, černých masek, hadích mužů, bleších principálů, stínoherců, provazochodců a polykačů mečů rozdělili prý lidstvo na rod gádžů a na rod jauneráků. — Jauneráci se narodili v maringotce, gádžové pak mimo ni. Na střevících jauneráků, ba i na kopytech jejich kobylek a na kolech jejich vozů odjakživa světélkoval zlatý prach saharských písků a pařížských bulvárů. A gádžové prý byli stvořeni k tomu, aby se dívali a divili.

Včera o hronovské pouti jsem se rozhodl překročit hranici mezi gádži a jauneráky. Navázal jsem známost s paní Františkou Novotnou od houpaček. Leč k žádnému pohraničnímu incidentu nedošlo a paní Novotná mluvila jako mnohá jiná moudrá paní:

„No, kousek světa jsme poznali. Rodné listy mých dětí — to je hotový atlas. Milena přišla na svět v Semilech, Jaroslav v Mnichově Hradišti, Anna v Mostě, Olina v Jičíně, Jaroslava v Rumburku, Petr v Liberci, Karel v Hronově (to bylo v třiapadesátém, den po pouti, a my Karlovi taky od té doby říkáme Hronovák), Kamil v Jičíně — a Fanynka — no, Fanynko, pojď sem, kdepak ty ses narodila?" — Od střelnice přitančí kudrnatá blondýnka s pistolkou po boku a poslušně hlásí, že se narodila ve Vrchlabí... „Tak vidíte... Někdy se to odbylo v maringotce, ale někdy taky normálně v porodnici, to už dnes jinak nejde... Na [illegible] se to pod hradeckým Parkem kultury zamlouvá, ale když se mi některá holka zakouká do mládence od jiného jochu a odejde nám — co se dá dělat... Víte, holky od maringotek si moc neužijou, jak by si někdo myslel. Ani kale nevědí, co je to zábava, muzika nebo neděle, protože samy musí dělat lidem zábavu a muziku a neděli. A nemyslete, že můj muž umí jenom stavět šikmé dráhy a jezdit s traktorem, on umí perfekt česky a německy a v zimě dělá v Agrostroji. My máme v Jičíně domek a tam přezimujeme. Ono to není špatné, děti se líp soustředí na učení, když jsme chvíli na jednom místě... Jo, v Novém Městě nás natáčeli do filmu Hlavolam... Ale tady se mi to zdá letos nějak mdlé. Hronov byl vždycky hezká štace, ale letos... Že by v tom měly prsty ty dovolené? Nebo počasí? Po dešti se udělalo nějak pařlivo, lidi možná vyrazili na houby. Nebo že by dali všechny peníze v kině do Vinetáka? Ale to se mi zase nezdá..."

Tak docela mdlé to ale není. — Jeden pán s hlasem pneumatické vrtačky rozhlašuje z jednoho ampliónu svůj obdiv Santě Lucii a jedna paní s hlasem cirkulárky vykřikuje z druhého ampliónu, že si tyká s Inčučunou. Šikmá dráha svišti, ječí i vřeští a hlahol trumpet i frkaček se mísí s jekotem lidiček oblažených o oklamaných místní věcnou loterií. A tak i tomu nejmrňavějšímu človíčkovi na malé červené houpačce připadá, že pluje oceánskou vřavou nebo je čtyřmi zlatými strunami povznášen ze samých pekel někam do oblaků. — Podotkněme ovšem, že mnohé visí a závisí na poctivosti konstruktérů oněch malých červených mořeplaveckých i vzduchoplaveckých fregat i na pozornosti paní Františky Novotné, která neměla za celá léta ani jeden malér, protože umí v těch strunách hrát jako v harfě.

JOSEF RODR

Čaroděj dobroděj (MS č. 28)

JE PŘEHRŠLE DŮKAZŮ, že i mezi „gádži" jsou výteční kouzelníci, iluzionisté i manipulátoři a že otázka mistrovství v tomto oboru není spojena s rodovou příslušností, nebo způsobem narození. Mezi našimi kouzelníky „gádži" jsou takoví mistři, jako Oklama (Žďárský), Toscani (Königsberg), ing. Trnka a desítky dalších. „Gádže" byl i poslední iluzionista Karlini. K největšímu iluzionistickému show na světě patří dnes program sovětského kouzelníka KIO, který po smrti svého otce provozují ve dvou samostatných programech jeho synové. Tito synové jsou typickými představiteli mladé kulturní inteligence, kteří nemají nic společného s typickými „světskými". Nedomyšlené a naprosto nepravdivé je tvrzení vašeho redaktora Veverky, že „gádž", nemá jako kouzelník „ten glanc, to pozlátko, to show. Gádž není kumštýř". Dokazuje, že to jsou v ČSSR právě „gádžové", kteří dále tvůrčím způsobem rozvinuli starým kouzelníkům dobře známý princip černého kabinetu a dosáhli vynikajících tvůrčích úspěchů, ať již v koncepci černého nebo luminiscenčního divadla (Srnec, Tvrdek aj.). Rovněž tak starým pohledem jsou poznamenány úvahy o zachování čistoty komediantského rodu. Příkladem je sama rodina Kellnerových. V tom vůbec není základní problém výchovy nových artistů, problém je v tom, aby tato společnost přestala se na „komedianty" dívat přes falešné brýle romantiky, v čemž ji žurnalisté vydatně podporují a aby přijímala artistiku jako jedno z rovnoprávných odvětvích kumštu, aby vyvinula tlak na příslušné státní orgány, aby se mladí pro tento obor mohli připravovat tak, jak se v tomto státě připravují herci, zpěváci, tanečníci, a dokonce i loutkáři. Chce to artistickou školu, která dá stejnou demokratickou příležitost všem skutečným talentům, které se rodí jak mezi „světskými", tak i mezi „gádži". Musíte si nyní lámat hlavu s tím, jak napravit zkreslené informace, které jste veřejnosti předložili v jistě dobré vůli přispět k popularizaci artistiky i kouzelnictví, za což přijměte náš vřelý dík. Nezlobte se, že je zasílám současně s kritickými připomínkami, jsme přesvědčeni, že je to zcela v duchu vaší snahy.

Luděk Kovanda, podnikový ředitel,
Čs. cirkusy a varieté

Mladý svět
týdeník
Rok vydání 1969
Ročník 11
Číslo 33

PRAHA MÁ PROBLÉM. Neví, co jsou to JAUNERÁCI, ačkoliv tito si usmysleli uspořádat v pražském Parku kultury dnes večer dokonce svůj první ples. S četnými dotazy na objasnění významu tohoto záhadného slůvka drnčí nepřetržitě telefony už hezkou řádku dnů i v Pražské informační službě. A tak tedy vězte, že jsou to lidé, kterým se dříve říkávalo „světští", a to proto, že stavěli i bourali své maněže i cirkusové stany na stálých cestách světem. Říkají si Jauneráci po herci a slavném divadelním řediteli Vídeňského Karlova divadla, Dvorní opery a hamburské Thalie z druhé poloviny 19. stol. (hj)

Lidová demokracie orgán Československé strany lidové
Rok vydání 1970 Ročník 26 Číslo 14

U Berousků v maringotce

FRANTIŠEK FALTYS

SVĚT MARINGOTEK, cirkusových plachet, tvrdý život nárůdku žonglérů, skákačů, domptérů, clownů a akrobatů všeho druhu odjakživa lákal tajemným kouzlem nebezpečí, dálek, romantiky. Se zaujetím jsme četli vyprávění Eduarda Basse v jeho „Lidech z maringotek" a „Cirkusu Humberto". Aspoň na chvíli moci nahlédnout za plachtu, nahlédnout za záclonku v okénku maringotky! Žily v nich dynastie slavných cirkusových umělců, Kaisrovi, Dvořákovi, Kludských a – Berouskovi.

Rodina Berouskových vystupuje pod artistickým jménem svého kdysi známého cirkusu Medrano. Proto dnešní nejmladší, pátá generace rodu, nastupuje před diváky jako „6 Medrano". Chcete-li se s nimi blíže seznámit, zveme vás s sebou do Pražského varieté. Medrano tu vystupují již druhý měsíc – a stali se magnetem, který neustále přitahuje diváky. Ale pozor – jejich číslo začíná!

Prudké světlo reflektorů zalije malou varietní scénu. Hlaholná znělka – a už před vás vbíhá skupina šesti skromných, přirozených dětí. Představuje se osmnáctiletá Slávka, o dva roky mladší vytáhlý Jan, čtrnáctiletý Ota, dvanáctiletá Anička, jedenáctiletý Bohumil. Dva nejmladší – Mařenka a Václav – zůstávají ještě doma s maminkou, zatím co tatínek sestavuje program a cvičí se staršími sourozenci. A jaký program! Ikaros byl člověk, který chtěl jako ptáci na křídlech létat. A tady, pět dětí naučil tatínek Berousek doslova létat vzduchem bez křídel. Však také se jejich číslo jmenuje „ikarské hry". Dva nejstarší, Slávka s Janem, drží na nohou své mladší sourozence, pak je vymršťují do výšky a Ota, Anička, Bohumil a někdy i Mařenka létají závratnou rychlostí v jednoduchých i kombinovaných saltech, v piruetách a obratech, aby zase dopadli stojmo či vsedě na chodidla Slávky a Jana. Hlediště burácí potleskem, který se ještě stupňuje, když Anička a Bohumil po dvojitém saltu bezpečně přistávají ve stoje na malou plošku jednoho chodidla ležícího Jana. Ve druhé části svého programu rozšiřují tuto disciplinu ještě o pružný můstek – a děti pak létají ještě odvážněji, ještě výše vzduchem ve smělých křivkách. V tu chvíli tatínek Berousek nezůstává stát klidně opodál, ale popojde až k můstku, aby dohlédl na přesně vykonaný cvik a aby byl svým dětem nablízku, kdyby to přece jen nevyšlo. Vyjde jim to po každé – avšak otcovské srdce se přece jen nezapře.

Takové skupinové číslo, jako jsou odvážné ikarské hry šesti Medrano, se nerodí ze dne na den. Otec Jan i maminka Marie byli sami výbornými akrobaty. Teď se Jan Berousek věnuje již po léta jen výchově nového pokolení. A je to výchova, o níž lze hovořit jen chválu. Všechny Berouskovy děti jsou pilnými žáky ve škole – na tom si maminka hodně zakládá. A teprve jejich „mimoškolní" výchova je složena denně ze dvou hodin odpoledního perného treningu a z večerního vystoupení. Namítnete, což jestli je to příliš nevyčerpává? Ale tatínek má správnou metodu, která se ostatně osvědčila i u našich vrcholných sportovců: začínat pozvolna, pravidelně si zvykat na tvrdý trening. A maminčina kuchyně se pak ze všech sil snaží, dodat dětem potřebné kalorie.

Kdybyste je potkali v tramvaji, ani byste nezpozorovali na nich něco neobyčejného. A přece: skupina 6 Medrano patří dnes k našim nejznamenitějším artistům. Loni na I. mezinárodním festivalu artistů ve Varšavě byli v těžké zahraniční konkurenci odměněni dvěma zlatými medailemi, titulem laureáta první kategorie a jako cenu si odváželi do své maringotky v Praze veliký radiopřijímač z NDR. Po tomto úspěchu dostali četná pozvání na turné do zahraničí – dokonce až do Latinské Ameriky!

Když k nim přijdete na návštěvu do jedné z maringotek v Bohdalecké ulici na michelském předměstí, kde stojí také vůz Kludských a jiných cirkusáckých rodů, uvítá vás od plotny nejdřív paní Berousková. Trochu rozpačitě se omlouvá, že nemá ještě po ránu tak docela uklizeno, ale zkušené oko na první pohled pozná, že v tom útulném domečku na kolech vládne pečlivá ruka hospodyně. „Jen kdybychom měli větší byt," povzdychne si, „ve voze je pro devět lidí přece jen málo místa. Tady se děti učí, já tu vařím, pro všechny peru, šiji . . . Ale za to jsem s dětmi spokojena. Poslouchají a tátu mají rády, protože to s nimi dovede."

„Však ty, maminko, jseš na ne metr!" dodává její muž. A pak nám prozrazuje, že maminka Berousková byla velkou cirkusovou umělkyní, vynikala jako krasojezdkyně, byla žonglérkou, pracovala v balanci na volně stojícím žebříku. Ale její nejmilejší číslo bylo hudební vystoupení s rodiči, které předváděli v cirkusu Kludský plných devět let po celé Evropě. Jeden čas byla angažována jako sólová tanečnice v pražském divadle, ale po dvou letech už ji to táhlo zase zpátky k cirkusu. „Nedivte se tomu," poznamenává, „Marie je ještě ze staršího artistického rodu než byl náš. Za svobodna se jmenovala Jungová – a to byli jedni ze zakladatelů české cirkusácké tradice." Její maminka, tedy babička našich šesti Medrano, pocházela z rodu Štauberů, majitelů cirkusu Standart. Prababička, které bude letos devadesát a těší se ještě dobrému zdraví, byla známou provazolezkyní z rodu Blondinů. V rodině Jungových byli čtyři sourozenci a ti všichni vystupují dosud v manéžích; s nimi i Mariin otec, dědeček Jungů, kterému je šedesát tři let.

„Proč jste si vybral pro své děti jako hlavní číslo právě ikarské hry?" ptáme se. – „Víte, to je tak – bylo nás doma třináct dětí. Náš tatínek s námi pracoval až do svých čtyřiašedesáti let a zbývá jen málo artistických disciplin, které by v naší rodině nebyly zastoupeny. Ale ikarské hry měly vždy prvenství, bylo to v naší rodině tradiční číslo, které u nás zakotvilo už za mého praděda. Zůstáváme jim tedy věrni, právě tak jako uměleckému jménu Medrano."

A budoucí plány? Jan Berousek potvrzuje, že první letošní zájezd bude do Rakouska. Rád by se s dětmi podíval také na Světový festival mládeže do Moskvy. Všude za hranice, kam pojedou na delší dobu, musí jet s dětmi také český učitel, na tom maminka Berousková trvá. To nejpochvalnější však Jan Berousek na sebe skromně nechtěl povědět: že ta druhá „zlatá", kterou si z Varšavy odváželi, patřila osobně jemu za vzornou pedagogickou činnost – a že při ní všichni mysleli i na maminku Marii, která předčasně opustila světla arény a zřekla se svých vlastních úspěchů ve prospěch mladé, nadějné artistické generace. Inu – jako každá maminka, myslela víc na své děti, než sama na sebe.

Vzornou kázní, mistrovskými výkony, úspěchy v zahraničním měřítku jí to děti vynahrazují. Ale to už spláceji péči nejen svým rodičům, ale celé své vlasti, kterou proslavují, a diváci je mají za to upřímně rádi.

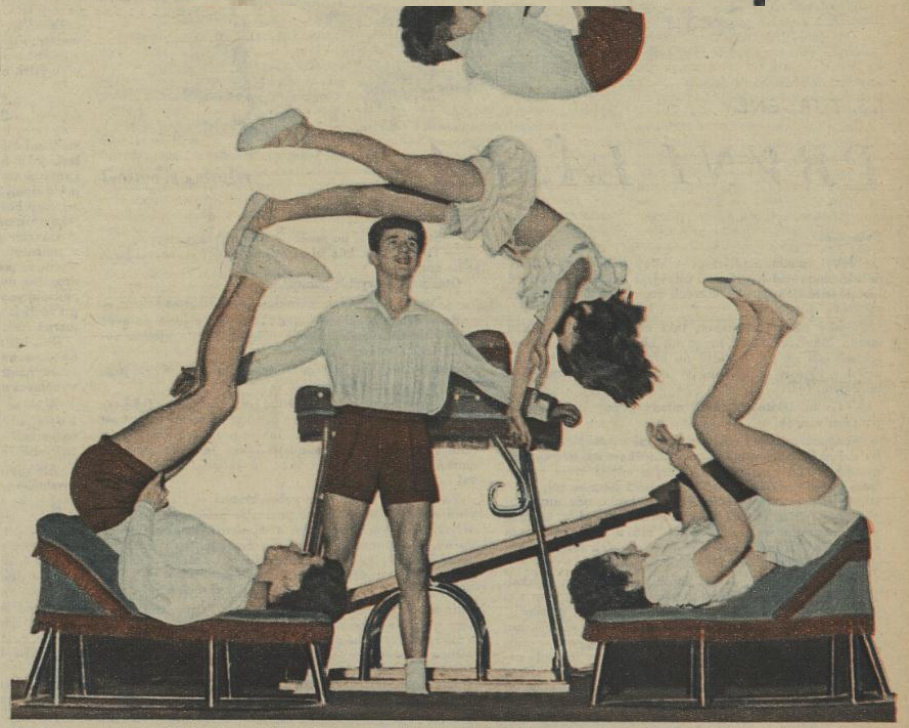

Pět Medrano v ikarských hrách, jejichž skvělé provedení bylo odměněno laureátstvím a zlatou medailí na I. mezinárodním festivalu artistů ve Varšavě 1956. Odvaha a krása se tu snoubí s mládím a láskou k akrobatickému umění a odkazu generací.

„Bohumil je velmi nadaný na jazyky," ▷ říká jeho učitelka Milada Šimková.

29. národní škola Praha 13 – Slatiny stojí téměř v polích. Mnoho jejích žáků jsou artistické děti z maringotek. Práce s nimi není lehká a vyžaduje velikou lásku a trpělivost učitelů. Děti mají za to svou ředitelku a učitelky rády, jak nám samy říkaly, a jsou jim vděčné za jejich velikou námahu.

Osmatřicetiletá maminka Berousková to nemá lehké. – Vařit, prát, šít a spravovat pro devět lidí v úzké prostoře maringotky jistě předpokládá veliké organisační umění. – Večer, ještě před představením, je nutné rychle přežehlit v malé šatně úbory, aby se děti líbily obecenstvu.

Foto A. Šourková

Sláva starých maringotek je na ústupu. Život artistů se dnes neporovnatelně zlepšil. Každý touží mít nyní svůj byt.

Otec Berousek se syny Janem a Otou jsou vášnivými filatelisty.

Právě zvonilo. – Poslední přičísnutí a Slávka je již připravena k výstupu.

„Andulka je snaživá a hodná," říká její třídní učitelka Helena Koťanová.

Mařenka chodí do 2a. Učitelka Gusta Shejbalová má o ní dobré mínění, ale dítě potřebuje jako všechny ostatní soustavnost.